

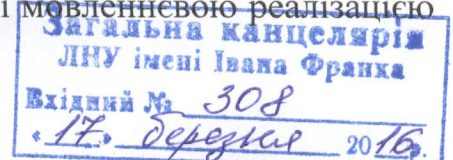
ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Стасів Марії Василівни
«СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА СКЛАДНОПІДРЯДНОГО
РЕЧЕННЯ З ПІДРЯДНИМ З'ЯСУВАННЯ В СУЧАСНІЙ
АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ»,

подану на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

У даний час усі здійснювані лінгвістичні дослідження так чи інакше спрямовані на вивчення питань мовленнєвої комунікації. Антропоцентрична парадигма сучасних гуманітарних досліджень зумовила розгляд мовних і мовленнєвих явищ крізь призму сприйняття їх людиною, що, у свою чергу, спирається на тісний взаємозв'язок мови зі свідомістю людини та її розумінням навколишнього світу. Як слушно зауважує К. Фукс (2010), сучасна лінгвістика не може не цікавитися питаннями взаємозв'язку мовлення з мисленням, а також з іншими розумовими здібностями людини, як-то: свідомість, пам'ять, сприйняття, уява тощо. Усвідомлення мовознавцями нерозривної єдності феноменів мови та структур мислення зумовило розквіт в лінгвістиці другої половини ХХ – початку ХХІ століть цілої низки комунікативно-орієнтованих наукових підходів до вивчення речення й висловлювання (Н.Д. Арутюнова, М.Я. Блох, В.І. Карабан, О.С. Кубрякова, Н.Ф. Непійвода, Г.Г. Почепцов, О.О. Селіванова, О.М. Старикова, Ю.С. Степанов, І.П. Сусов, I. Allerton, T.A. van Dijk, R. Gunter, W. Mc Cowly, F. Palmer, A. Tsui та багато інших дослідників).

У будь-якій мові «РЕЧЕННЯ» становить собою одне з ключових понять та є базовою синтаксичною одиницею, завдяки котрій людина передає та сприймає знання про навколишній світ у вигляді певним чином організованих мовних знаків. Ускладнення первинних відношень між психологічними процесами зародження думки та її мовленнєвою реалізацією

призвело до багатства структурного вираження речення і прагматичної варіативності типів висловлювань в сучасній мові. За кожним реченням стоїть система мови. У висловлюванні цій системі відповідає все повторюване і відтворюване, але, разом з тим, висловлювання є чимось індивідуальним і неповторним.

Проникнення в природу центральної одиниці синтаксису – речення, розробка нових концепцій і нових прийомів роботи з матеріалом є необхідною передумовою подальшого пізнання природи граматичної будови мови. Водночас, попри загальну універсальність речення як концепту, його складна поліфункціональна сутність та національна специфіка вимагає все глибшого вивчення взаємозв'язку його функціональної, структурної та семантичної сторін.

Рецензована дисертаційна робота є струнким науковим дослідженням з чіткою концепцією і логічною структурою. Звернення авторки до проблеми комунікативної спрямованості речення як головного засобу кодифікації повідомлення визначається об'єктивною потребою з'ясувати шляхи вербалізації думки людиною і поглибити теоретико-методологічну базу вивчення системи синтаксису англійської мови. Отже, **актуальність** проведеної наукової розвідки безперечна.

Зазначаючи **дочасність** роботи, хочу наголосити на оригінальному підході до проблеми комунікативного навантаження з'ясувальних речень, що розглядається як триєдність структурних, семантичних та комунікативно-прагматичних характеристик.

Метою праці є виявлення семантичної та комунікативно-прагматичної структур складнопідрядного речення з підрядним з'ясування в англійській мові (с. 7).

Достатньо великий обсяг **фактичного матеріалу** (загальний обсяг вибірки – 39 091 речення з опорними предикатами розумової діяльності) (с. 8) – і залучення **сучасних методів лінгвістичного аналізу** (с. 56-65) уможливорює авторці зробити серйозні, науково обґрунтовані висновки.

Наукова новизна результатів впливає із вперше застосованого комплексного трирівневого підходу до аналізу СПР з підрядним з'ясуванням, а також мотивується вперше в сучасній лінгвістиці встановленим впливом комунікативної інтенції адресанта на формування з'ясувального висловлювання у МА, виражених СПР з підрядним з'ясуванням. Крім того, у роботі запропоновано нову прагматичну класифікацію даного типу речень у сучасній англійській мові.

Як позитивну рису зазначимо чіткі та конкретно сформульовані **основні положення, що винесено на захист** (с. 9-10).

Дисертація складається з чотирьох логічно побудованих розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку бібліографічних джерел (312 позицій, з яких 109 іноземними мовами, та 7 додатків). Загальний обсяг роботи складає 238 с., обсяг основного тексту – 189 с.

У першому розділі **„Теоретичні засади аналізу семантико-синтаксичних та комунікативно-прагматичних характеристик речень з підрядним з'ясуванням”** розглянуто науково-теоретичне підґрунтя представленої розвідки. Авторка проводить критичний огляд наявних у мовознавстві підходів і концепцій до вивчення речення в українській, російській, англійській граматичних традиціях, приходячи до висновку, що лінгвістиці дотепер бракує «загальноприйнятого погляду на проведення аналізу з'ясувального речення як об'єкта дослідження» (с. 53). Вивчення суб'єктивних чинників у міжособистісному спілкуванні уможливило розкрити смисл опорної прагми, що є комунікативно-прагматичним індексом спрямованості пропозиційної сили у мовленнєвому акті (с. 30). Цікавою знахідкою цього розділу вважаємо міркування щодо мікросмислів, «які виформовуються на основі ілокутивних сем ілокутивного опорного предиката, утворюють комунікативно-інтенційний смисл адресанта» (с. 47). У даному розділі також окреслено три рівні аналізу: лексико-граматичний, семантичний і комунікативно-прагматичний, що розглядатимуться в наступних розділах.

У другому розділі **„Методика дослідження синтаксичної, семантичної та прагматичної структур речень з підрядним з'ясування в сучасному мовознавстві”** охарактеризовано методи дослідження МА як середовища функціонування СПР з підрядним з'ясування (с. 56-65). Ключовим з них вважаю комплексний підхід до предмета розгляду, що дає змогу охопити виокремленні модули його функціонування. Окреслюючи різні типи аналізу речення, М.В. Стасів водночас з'ясовує етапи проведеного дослідження (с. 61-63). Наукову достовірність і валідність результатів забезпечено застосуванням квантитативного аналізу.

Третій розділ **„Семантичні особливості складнопідрядних речень з підрядним з'ясування в англійській мові”** присвячено аналізу семантики складнопідрядних речень з різними опорними типами предикатів. У цьому розділі увага дослідниці сфокусована, головним чином, на семантичній структурі 75 ядрових предикативних одиниць аналізованих СПР на позначення розумової діяльності. Шляхом поступового розгляду впливу опорного предиката на зміст цілого речення виокремлено різні семантичні типи з'ясувальних підрядних конструкцій. Встановлено, що домінуючою семантичною групою є така опорних предикатів *“thinking and remembering”*, що свідчить про когнітивну потужність з'ясувальних речень. Ключовим висновком даної частини вважаю розкриття визначальної ролі опорних предикатів на семантику розгорнутого речення (с. 117).

Четвертий розділ **„Лінгвопрагматика англійських з'ясувальних складнопідрядних речень”** присвячено встановленню лінгвопрагматичних особливостей з'ясувальних речень. Певним внеском у прагматику є виявлення авторкою комунікативно-синтаксичної природи стрижневих прагмем, що можуть породжувати «безмежну кількість найрізноманітніших з'ясувальних висловлювань з конкретним комунікативно-інтенційним смислом» (с. 152). Грунтуючись на компаративному аналізі комунікативно-інтенційних смислів опорних предикатів виявлено прагматичні типи англійських складнопідрядних речень з'ясування. М.В. Стасів розробляє

таксономію відносної продуктивності різних прагматичних типів з'ясувальних речень і виокремлює мікросмисловий склад опорових прагем, що їх формують. Такий висновок дає ключ до розуміння прагматики інших типів складнопідрядних речень в англійській мові.

Висновки, до яких дійшла М.В. Стасів, послідовно узагальнюють результати проведеної наукової розвідки і дають підґрунтя для подальшого пошуку в прогресивному напрямі лінгвопрагматичного аналізу висловлення. Запропонований авторкою новий підхід до вивчення підрядних конструкцій відкриває також вельми широкі можливості для поглиблення й уточнення багатьох понять прагматики і синтаксичного аналізу речення/висловлювання. Отже, зазначимо **перспективність** проведеного дослідження.

Безумовним досягненням авторки вважаю різнорівневий розгляд СПР з підрядним з'ясуванням. Зроблені в роботі висновки логічно і науково обґрунтовані, досить переконливі і добре проілюстровані прикладами.

Теоретичне значення дисертації полягає, головним чином, в доповненні та поглибленні теоретичної та емпіричної бази досліджень з мікропрагматики та структурної семантики.

Щодо **практичної значущості** наукових здобутків авторки, відзначимо можливість використання результатів дослідження для комплексного опису лінгвопрагматики різних типів речень, для складання підручників і навчальних посібників, а також викладання лекційних курсів та практичних занять з „Лінгвопрагматики англійської мови,” „Синтаксису англійської мови”, теоретичної граматики (розділи „Дієслово”, „Структура речення”, „Семантика речення”, „Прагматика речення”), комунікативної лінгвістики (розділ „Мовленнєвий акт і його місце в системі категорій комунікації”), під час проведення спецкурсів з інтерпретації тексту та перекладу.

Стосовно **зауважень**, зазначимо наступне:

1. Перш за все, певне здивування викликає детальний розгляд поглядів на проблему складнопідрядного речення з підрядним з'ясуванням в українській та російській граматичних традиціях, що, як на мене, є дещо

зайвим, адже мова в розвідці йде суто про сучасну англійську мову й аналіз природи вербалізації з'ясування у слов'янських, не споріднених з англійською, мовах тут ні до чого (с. 14-23).

2. Досліджуючи об'єкт розгляду на матеріалі електронних корпусів BNC (с. 63), бажано було б розглянути також корпуси першого порядку, тобто окреслити функціонування синтаксичного типу речень, що аналізуються, на рівні дискурсу оригінальних англомовних творів. Такий підхід дав би можливість взяти до уваги прагматичні зміни у комунікативній інтенції мовця, що має місце внаслідок іронії, роздратування, емоційного стресу тощо. Дані фактори неможливо адекватно оцінювати поза межами доволі широкого контексту, де когнітивна база читача поступово відтворюється протягом занурення в сюжет твору.

3. Говорячи про типи прагмемних предикатів у Розділі 4 (с. 119-182), доречно було б залучити до розгляду модальні предикати, які, завдяки наявності модального дієслова, можуть змінювати загальний інтенційний зміст висловлювання. Так у парах на кшталт, "He explained that..." і "He could have explained...", які відрізняються модальним дієсловом, прагматичне спрямування висловлювання у другому випадку буде іншим.

4. Як зазначалося на початку відгуку, робота складається з чотирьох розділів, проте Розділ 2, присвячений методиці дослідження, разом з висновками до нього, налічує лише 10 сторінок, і ще поділений на підрозділи. З мого погляду, такий обсяг розділу є недостатнім.

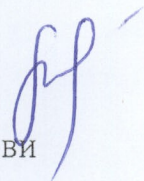
Технічно робота видається дещо перевантаженою переліком авторів спеціальної літератури (с. 14, 17-18, 20-21, 22 та ін.) та списками з'ясувальних опорних предикатів з їхніми кількісними співвідношеннями (с. 77, 84, 116, 186-187, та ін.), що займають цілі сторінки. Окремо зауважимо, що численні кількісні характеристики, наведені в дисертації, хоча і вражають своєю ретельністю, як мені вбачається, вимагають обов'язкового узагальнення або хоча б пояснень.

Зроблені вище зауваги, однак, не впливають на загальне позитивне враження від роботи, що за своєю проблематикою, науковою і практичною новизною та композиційною структурою відповідає традиційним стандартам кандидатських дисертацій.

Публікації авторки та автореферат адекватно відбивають положення і висновки, яких дійшла М.В. Стасів у своєму дисертаційному дослідженні «*СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА СКЛАДНОПІДРЯДНОГО РЕЧЕННЯ З ПІДРЯДНИМ З'ЯСУВАННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ*». Рецензована праця представляє собою оригінальну, обґрунтовану, детально сплановану лінгвістичну розвідку, виконану в річищі антропоцентричної парадигми.

Виходячи з вищевикладеного, вважаю, що дисертаційне дослідження, що рецензується, відповідає усім чинним вимогам Департаменту атестації кадрів Міністерства освіти і науки України, зокрема, «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, а його авторка Стасів Марія Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Доктор філологічних наук,
професор кафедри граматики англійської мови
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

МОРОЗОВА І.Б.

Вчений секретар ОНУ
імені І. І. Мечникова
к. х. н., доцент
Курандо С. В.

24.02.2016